

Ulusal Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

IRAK'TA KAKAİLİK VE BİR KAKAÎ TÜRKMEN ŞAİRİ HİCRÎ DEDE

KAKAIYYA COMMUNITY İN IRAK AND A KAKAI TURKOMAN POET: HICRI DEDE

Necdet Yaşar BAYATLI*

Özet

Kakaî topluluğu mensupları günümüzde Irak'ın birçok ilinde özellikle Musul, Kerkük-Dakuk, Diyale-Hanekin, Tuzhurmatı, Süleymaniye-Kelar gibi yerleşim birimlerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bu çalışmada çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanılarak Kakaî topluluğu ele alınmış, inanç esasları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu topluluğa mensup olmasının yanı sıra Irak Türkmen edebiyatının önemli şairlerinden Hicrî Dede'nin hayatı ve eserleri incelenmiş ve bu eserlerden örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kakaîlik, Türkmen Edebiyatı, Türkmen Şiiri, Hicrî Dede, İnanç Esasları, Vatan Sevgisi, Ehl-i Beyt Sevgisi.

Abstract

Kakai community densely has been living in lots of city of Iraq inhating units like Musul, Kerkük-Dahuk, Diyale-Hanekin, Tuzhurmatı, Süleymaniye-Kelar. In this study, Kakai community has been studied benefitted from written and verbal sources also dwelt upon belief case. Separately one of important poets of Iraq literature besides he has belonged to this community which has been studied Hicri Dede and has been researched life and work of Hicri Dede and has been given some examples from these works.

Key Words: Kakaiyya Community, Turkoman Literature, Turkoman Poetry, Hicri Dede, Belief Foundations, Love of Motherland, Love of Ahl al-Bayt

Giriş

Zengin bir kültüre beşiklik yapan Irak, jeopolitik konumu ve tarihi sebebiyle insanlığın en eski yurtlarından biri sayılır. Binlerce yıldır Irak, göç yollarının kavşağı konumundadır. Bu topraklar birçok millet ve topluluğun yerleşme alanı olmuştur. Bu yüzden günümüzde Irak'ta Arap, Türkmen, Kürt, Hıristiyan (Asurî, Keldanî, Süryani, Protestan, Katolik, Yakubî, Nasturî, Rum), Musevî, Sabîî, Yezidî, Şebek, Mavîl, Sarul, Kakaî gibi birçok millet ve topluluk bulunmaktadır. Bu çalışmada, çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanarak Kakaî topluluğu ele alınmaya, inanç esasları üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu topluluğa mensup olmasının yanı sıra Irak Türkmen edebiyatının önemli şairlerinden Hicrî Dede'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulacak ve bu eserlerden örnekler verilecektir.

Kakaîler, dinleri ile ilgili çok net bilgi vermediklerinden olsa gerek inanç esasları hakkındaki tutarsızlıklar göze çarpmaktadır. Elimizde onlarla alakalı bilgilerin bir kısmı ya tahmini ya da şahsi görüşlerden öteye geçememiştir. Bu çelişkili bilgiler Kakaîlerin inançlarını Kakaî olmayanlardan sıyrarak saklamalarından ileri gelmektedir.

Irak'taki Kakaîler hakkında en kapsamlı ve bilimsel çalışma Arap kökenli araştırmacı Abbas El Azzavî tarafından yapılmıştır (El Azzavî, 1949). El Azzavî Kakaîler hakkında yaptığı araştırmaya objektif bir şekilde yaklaştığı için çalışmasında başarılı olmuştur. Hatta bu başarısı Kakaîlerce kabul edilmiştir. El Azzavî'nin çalışmasından memnun kalan Kakaîlerin önemli bir temsilcisi şair Hicrî Dede, onun vefatından sonra hakkında şu mersiye yazmıştır:

* Dr., (Najdat Yashar Murad) Türkolog, najdatmurad@gmail.com , Irak.

Ey hazret-i üstad mükerrem hünerin var
 Olsa yeridir nüshaların hakta size var
 Her ma'haziniz rehber-i şehre muallâ
 Her şahidiniz ayn-i hakikatle muhayye
 Takdir edecek sai'ini elbette zamane
 İslafiki berber getirip canla cihanla
 Tarih ile ispat olunur şime-yi âdem
 Mazideki ensal ile hep vakia-i âlem
 Atıyla olup (Nehnu nakusu/ نحن صقن) bize rehber
 Kenz durur münteşir layetegayyer (Hicrî Dede, 2003:163-164).

Kakaî sözcüğünün nereden geldiğine dair birçok görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerin en önemlisi Abbas El Azzavî'ye aittir. Bu görüşe göre Kakaî sözcüğü Irak'ta Kürt topluluğunun konuştuğu dilde *kardeş* daha doğrusu *ağabey* anlamına gelmektedir (El Azzavi, 1949:5). Kakaî grubu da birbirlerine hitap ederken *kardeş* anlamına *Kaka* sözcüğünü kullanır ve birbirlerini *kardeş* olarak kabul eder.

Kakaîlik ilk olarak 13. yüzyılda Barzanca köyünde tarikat şeklinde ortaya çıkmış ve bu köyde doğan Sultan İshak tarafından sistemleştirilmiştir. Bu dönem, Abbasî Devleti'nde felsefî, dinî, siyâsî ve genel sosyal çekişmelerin doruğa ulaştığı bir dönemdi. Bu dönemde Kakaîliğin merkezi konumundaki Şehr-i Zor bölgesinde başta Batınîlik olmak üzere farklı dinî hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca bu bölge ve çevresinde bulunan Türk, Fars ve Kürt gibi farklı kültürel ve etnik kökenli unsurlar arasında mezhep çekişmelerinin yanı sıra etnik çatışmalar da sürmekteydi. İşte Kakaîlik böyle bir ortamda ortaya çıkmış ve Sultan İshak tarafından sistemleştirilerek yayılmaya başlanmıştır. Sultan İshak, fıkıh, felsefe ve ilahiyat âlimi olarak birtakım din adamlarını etkisi altına alarak onların ilgi ve sempatisini dinin bu tarz yorum ve anlayışına doğru çekmeyi başarmıştır (Zeynel, 2004:22). Sultan İshak kendisine bağlı olanlardan sahip oldukları bu akideyi gizli tutmalarını, kesinlikle ifşa etmemelerini istemiştir. Çünkü insanlar ilahî gerçeği bilmediklerinden bu akidenin, müritlerin kalbinde bir sır olarak kalması gerekmektedir (Zeynel, 2005: 23).

Kakaîler günümüzde Irak'ın birçok ilinde özellikle Musul, Kerkük-Dakuk, Diyale-Hanekin, Tuzhurmatı, Süleymaniye-Kelar gibi yerleşim birimlerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar.

1. Kakaîliğin İnanç Esasları

Kakaîlik'te en önemli inançlardan birisi *hulul inancı*dır. Buna göre Allah'ın Hazret-i Ali'ye hulul ettiğine inanılmaktadır. Bunun dışında Allah'ın başka bir insana veya herhangi bir nesneye hulul ettiği kabul edilmemektedir. Bununla birlikte Kakaîler tenasühe inanırlar. Hatta tenasüh inancı Kakaîlik'te esastır. Buna göre ruh bedeni terk ettikten sonra başka bir nesneye, hayvana, insana, nebata girip tekrar ortaya çıkar. Ve ruh önceki bedende bulunduğu sürece o insanın yaptıklarına göre değerlendirilip mutlu ya da mutsuz bir bedene geçer. (Zeynel, 2004: 35).

Kakaîlik'te gizlilik çok önemlidir. Bu yüzden bölgenin neresinde olursa olsun Kakaîler, Kakaî olmayana inançlarını ifşa etmezler. Hatta halk arasında sırrı muhafaza eden insanlara "*Kakaî kimi sırrı qeyyimdi*" (Kakaî gibi sır saklamakta çok beceriklidir) denir.

Kakaîlerin Kur'ân-ı Kerîm'e inandıklarını belirten İsrâ Esat diğer kutsal kitaplarını şu şekilde belirtmiştir: *Hutbat El Beyan* (Bu kitabın Hazret-i Ali tarafından yazıldığını ileri sürülmekte ve eser yetmiş kelimededen oluşmaktadır. İlk kelime: *El hamdu lillah bedi' el semavat ve El arz/ الحمد لله بديع السموات والارض* şeklinde geçmektedir),¹ *Cavidan Urfi* (Bu kitap aynı zamanda Hurufilik tarikatının kitabıdır), *Hayat ve El Tavhid*² ve *Serencem* (Esat, 2008:177). Bununla birlikte saha çalışmasında kaynak kişilerimizden sizin kutsal kitabınızın adı nedir? sorumuza "*Kılam*"dır cevabını aldık. "*Kılam* nedir? Kimin tarafından yazılmış? İçeriği nedir?" sorularına cevap alamadık. Kılam sözcük olarak Arapça kelam (كلام) sözcüğünün değişik bir telaffuz şeklidir.

Kakaîlik'te Tanrı'nın tecellisi şu aşamalardan ibaret olduğuna inanılmaktadır. Tanrı ezelden bir dairede idi, ilk olarak dünyayı yaratanın (*Havandkar*) kılığına hulul etti, ikinci kez Hazret-i Ali'nin

¹ Bu kitabın Türkçe aktarımının mevcut olduğu söylenmektedir.

² Bu kitap Selman Efendi El Katibî tarafından yazılmıştır.

şahsına ve üçüncü kez Ehl-i Hak sözünde tecelli etmiştir. İşte bu ehl-i hak Kakaîliğinin asıl çekirdeğini oluşturmaktadır (Esat, 2008:178).

Kakaîlik'te bıyık çok önemlidir. Bıyığını kestiren Kakaî, Kakaîler tarafından horlanır, dışlanır ve hatta aforoz edilir. Bu yüzden Irak'ta Kakaî pala bıyıklarından rahatlıkla bilinir. İnanca göre Hazret-i Ali oldukça büyük/gür bir bıyığa sahip olduğu için Kakaîler de ona bağlı olduklarının ifadesi olarak bıyıklarını kestirmezler (Zeynel, 2004:47). Ayrıca Kakaîlerin bıyık bırakma nedenlerinden biri olarak kendilerini diğerlerinden ötekileştirmeleri arzusu olduğu görüşü de ileri sürülmüştür (El Azzavî, 1949:70-71).

Kakaîlik'te Ehl-i Beyt'e ve on iki imama karşı büyük bir sevgi vardır. Hatta Hazret-i Ali'yi ilah yerine koyacak kadar sevgileri vardır. Bu yüzden Kakaîler Müslümanlığı kabul ettiklerinde çoğu zaman Şîî mezhebine girerler. Müslüman olup Sünnî mezhebini kabul eden Kakaîlerin sayısı da az değildir. Bununla birlikte Kakaîler üçlü akide inancına bağlıdır. Her işe başlarken *ya Allah Ya Muhammet ya Ali* derler. Bu üçlü akide inancı Aleviler arasında da bulunmaktadır.

El Azzavî araştırma sırasında Kakaîler arasında yaptığı derlemeler esnasında Kakaîlerin büyüklerine şu soruyu sormuştu: “*Ali’yi sever misiniz?*”, Kakaî büyüğünden “*Ya siz sevmiyor musunuz?*” cevabını almıştır. El Azzavî aldığı bu cevap karşısında çok mahcup olduğunu ifade etmektedir (El Azzavî, 1949:10).

Kakaîler Kur’ân-ı Kerim’e inandıklarını söylerlerse de onu okumazlar, çünkü Kur’ân-ı Kerim’in Hazret-i Osman tarafından toplattırılırken tahrif edildiğine inanırlar. Bununla birlikte hem konuşmalarından hem de Müslümanlığa bakışlarından da kendilerini Müslümanlıktan ayrı bir din olarak kabul ederler.

Kakaîler her ne kadar peygamber efendimiz aleyhine kötü konuşmasalar da daha çok Hz. Davut, Hz. Bünyamin’e iltifat ederler.

Kakaîler ne Sünnî ne Şîî camilerine giderler, çünkü inançlarına göre, Allah’a ibadet herkesin önünde yani alenen yapılmaz. İbadetin özel yerlerde yapılması gerektiği inancındadırlar. Bununla birlikte Hz. Ali’nin camide katledilmesi de camiye gitmemenin diğer bir nedenidir.

Kakaîler Ramazan ayında oruç tutmazlar. Hatta daha aşırıya giderek “*Ramazan’ın eşeği çamura düştü. Biz onu kurtarıncı o bizi oruç tutmaktan muaf tuttu*” diyerek dalga geçerler (El Hasani, 1953:56, Zeynel, 2004:39). Onlara göre bu ayda Hazret-i Ali camide namaz kılarak öldürülmüştür. Onlar sadece Muharrem ayının ilk 10 gününde oruç tutarlar.³ Bununla birlikte Kakaîlerin iki çeşit oruçları vardır.

1. Allah için oruç tutmak ya da Garuni günleri için üç günlük oruçları vardır. Bu farzın sebebi Sultan İshak’ın diğer üç kardeşi Sultan İshak ve diğer dervişlerini öldürmek isteyince onlar Şendroy Dağı’ndaki Neva Mağarası’nda saklanıp yemeksiz ve susuz kalmalarıdır. Bu oruç Aralık ayının on iki, on üçü ve on dördüncü günlerinde veya kış mevsiminin kırkinci günlerine rastlayan günlerde tutulur ve başta Diyale-Hanekin ve Süleymaniye-Kelar’da yaşayan Kakaîler olmak üzere İran Kakaîleri tarafından da tutulur.

2. Kaltas Ashabı’nın tortusunu ihya etmek üzere üç gün oruç tutulur ve bu oruca *Kaltas Orucu* adı verilir. Rivayete göre İran bölgesinden gelen yedi kişi Şeyhan Köyü’ndeki Pirdivar-Halepçe’de bulunan Sultan İshak’ı ziyaret etmek üzere yoldaki Şaho Dağı’nın tepesinde tipiye tutulur ve tam üç gün kar altında mahsur kalırlar. Sultan İshak bu haberi duyunca onların kurtulmaları için dua eder ve onları kurtarmak üzere bir grup gönderir. Sultan İshak onların gösterdikleri bu kahramanlık uğruna tabilerine üç günlük oruç tutmaları için emir verir. Ayrıca Kakaîlerde 11 Ocak’ta *İstikbal Orucu* denilen bir günlük oruç tutulur (Zeynel, 2004: 39).

Kakaîlerde zekâttan fazla bahsedilmez. Çünkü kutsal saydıkları *Serencam, Hutbat El Beyan, Hayat ve El Tavhid, Cavidan-ı Urfi* gibi kitaplarında zekâttan fazla bahsedilmez. Bunla birlikte namaz kılmazlar ve hatta yapılan tespitlere göre hiçbir Kakaî’nin camiye ve Hüseyiniye’ye girip namaz kıldığı görülmemiştir. Bu yüzden Kakaîler kendilerine “*biz, dua ehliyiz namaz ehli değiliz*” veya “*biz, niyazcıyız, namazcı değiliz*” derler.⁴

³ Türkiye’deki Aleviler arasında da Muharrem orucu tutulmaktadır. Aleviler arasında bazı yörelerde bu oruç 11 gün tutulurken bazı yörelerde ise 12 gün tutulur. Daha geniş bilgi için bk. (Yaman, 2007: 222-223).

⁴ Türkiye’deki Aleviler arasında da namaz kılınmaz. Çünkü Alevilerin kutsal saydıkları Buyruk adlı kitapta Kur’an-ı Kerim’deki Arapça “salât” yani namazdan kastedilen niyazdır şeklinde açıklanmıştır. (Yaman, 2007: 201)

Kakaiflerin bir kısmı kendilerinin Türkmen olduğunu söylerken bir kısmı ise kendini Kürt olarak kabul eder. Ancak hiçbir Kakaifin Arap olduğunu söylediği görülmemiştir. Sözelimi Diyale iline bağlı Hanekin ilçesinde yaşayan Kakaifler *Bava* ve *Seyit* olmak üzere iki büyük aileye ayrılmaktadırlar. Bavalılar kendilerinin Kürt olduklarını seyitler ise kendilerinin Türkmen olduklarını söyler. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki Kürt Kakaifler ve Türkmen Kakaifler arasında herhangi bir çatışma yaşanmamıştır. Çünkü Kakaifler için Kakaiflik kimliği her şeyden önce gelir.

2. Kakaiflik'te Diğer İnanç ve Gelenekler

Kakaifler evliliğe kutsal bir müessese gözüyle bakarlar. Bu yüzden onlarda boşanma olayına ender rastlanır. Çünkü boşanmak inanç itibarıyla yasaktır. Boşanmak icap edilirse her iki tarafın rızasıyla gerçekleşir. İkinci evlilik ancak, eşin ölmesi, devamlı hasta olması veya çocuğunun olmaması halinde mümkündür. Bu durumlarda da erkeğin eşinden “rıza” alması şarttır. Kakaiflik'te yakın akraba evliliği doğaldır. Amca, hala, teyze ve dayı çocukları aralarında evlenirler. Yedi göbek sayılmaz. Ölen erkek kardeşin eşi ile evlenmek yadırganmaz (Kalafat, 2007:356). Bu âdetler Müslüman Türkmenler arasında da görülmektedir.

Kakaifler arasında üç esasî sınıf vardır. Bunlar; *ağa*, *seyit* ve *mam*'dir⁵. Bu üç sınıf arasında sadece ağa ve seyitler arasında evlilik yapılabilir.

Kakaifler hayatlarının hiçbir döneminde ve ritüellerinde içki içmezler. Çünkü onlara göre içki içmek günah sayılır.

Kakaiflerce pazartesi ve cuma günleri kutsal günler sayılır, evlilik, sünnet, diğer neşeli münasebetler ve güzel dualar özellikle bu günlerde yapılır.

Kakaifler kurbanı çok önem verir. Bütün ayın ve merasimlerinde kurban olmazsa olmazlardan sayılır. Kurbanlık hayvanlar genellikle horoz ve tavuk gibi kümes hayvanlarıdır. Kurbanlık hayvan kesilmeden önce gözlerinden öpülür ve ona hurma veya tatlı gibi bir şey yedirilir. Bünyamin duası okunduktan sonra kasap hayvanı keser.⁶

Kakaifler'in bayramı genellikle Aralık ayının 15. günündedir. Çünkü anılan ayın 12., 13. ve 14. günlerinde Kakaifler oruç tutarlar. Bayram, 14 Aralık gecesinden itibaren başlar ve 15. günün sonunda biter. Kakaifler oruç günleri bitmeden önce aile fertlerinin sayısına horoz alırlar. Bu horozlar seyit veya bir Kakaif din adamı tarafından kesilir. Kesilen bu horozların etiyle büyük kazanlarda yemek pişirilir. Bu yemek, bayram gecesinde Kakaiflerin (erkek, kadın, çocuk) toplandığı evde yenilir. Hazır bulunanlara eşit bir şekilde yemek dağıtımı seyit tarafından yapılır. Dağıtılan yemeğe “*Hazret-i İshak lokması*” adı verilir. Söz konusu toplantıya Kakaif olmayanlar katılamaz (El Azzavi, 1949: 60-69).

Kakaifler arasında yemin kesinlikle yasaktır. Sadece çok yüksek mertebede bulunanlar “*Nefsini elinde bulunduran Allah'a*” yemin edebilir derler (Kalafat, 2007:357).

Kakaiflerde rüyaları Seyyid tabir eder. Kötü rüya gören Kakaif rüyasını seyide anlatır, aldığı öneriye göre hayır işler. Kakaif Seyitleri de ateşte gezmek, cam yemek ve kendini şişlemek gibi kerametler gösterirler (Kalafat, 2007:358).

Irak'ta Kakaifler arasında dayanışma veya imecenin en ideal şekli karşımıza çıkmaktadır. Bir Kakaifin evi bütün Kakaiflerin evi sayılır. Bir Kakaifin taziyesi, evliliği, kederi, mutluluğu, parası vb. bütün Kakaiflerin sayılır (El Azzavi, 1949: 71).

Defin merasiminde Kakaiflerin telkini şöyledir: “*Eğer sana Münker ve Nekir melekleri gelirse, söyle benim şu kadar buğday ve arpam var, hepsi de depolarda toplanmıştır. Eğer razı olmazlarsa bir tabak mercimek ve bir fincan içki ver. Eğer reddederlerse ben Kakaifim dersin. Git buradan başkasına, git o zaman giderler, sen de hemen git*”. Görüldüğü gibi Kakaif telkinlerinde şahadet yoktur (Zeynel, 2004:36). Bununla birlikte Kakaifler ölülerini Müslümanlar gibi gömmezler. Müslümanlar mezarda ölülerinin yüzünü kibleye doğru çevirirken, Kakaifler kibleye çevirmezler, Sultan İshak'ın mezarının bulunduğu yöne yani Irak'ın kuzey bölgesine doğru çevirirler.

⁵ Mam kelimesi amca anlamına gelir.

⁶ Hanekin ilçesinde yaşayan Kakaifler Müslüman Türkmenlerde olduğu gibi kurbanlık hayvana kına da sürerler.

Eskiden Kakaiflerler ölmeden önce yanlarında bulundurdıkları dinî kitaplarıyla birlikte gömülmelerini vasiyet ederlerdi. Onlar bu vasiyeti gelecekte tekrar bedenlerine bir ruhun gelmesi durumunda kendi kitaplarını yanlarında hazır bulmaları için yaparlardı (Zeynel, 2004:36).

Türk inanç siteminde dünyada yaşayan insanla, geçmiş ataları ile arasında çok güçlü bir münasebetin var olduğuna inanır. Bu güçlü münasebete atalar kültü adı verilir (Eröz, 1992:67). Kakaifler arasında da atalar kültüne çok önem verilmektedir. Ölmüş atanın aleyhine konuşulmaz, ona küfredilmez ve hayattayken ona gösterilen saygı ve hürmetin aynısını ölümünden sonra da devam ettirilir. Atalar ve ölmüşlerin mezarlarını ziyaret etme pratiği Kakaifler arasında çok önemli ve kutsal bir görev sayılır. Kakaiflerin en önemli ziyaret yerleri Sultan İshak Mezarı'dır. Mezar, Irak'ın kuzeyinde yer alan Süleymaniye'ye bağlı Havraman Köyü'ndeki Havraman Dağı'nda bulunmaktadır. Kakaifler için Sultan İshak, Hazret-i Ali'den sonra ikinci kutsal şahıs sayılır. Sultan İshak'tan sonra Kakaiflerin en önemli ziyaret yerleri Irak'ın başkenti Bağdat'taki Şeyh Ömer Senti'nde bulunan Seyit İbrahim Mezarı'dır. Bu zatın altı defa tenasüh ettiğine ve Mehdi'nin zuhurunda da yedinci defa tenasüh edeceğine inanılmaktadır. Bununla birlikte İran-Hemedan şehrinde bulunan Dukkanî Davud, Serdeşt'teki Bava Yadgar Mezarı ve Bava Haydar Mezarı; Kerkük'te İmam Ahmet Mezarı ve İmam Kasım Mezarı; Kerkük-Dakuk'ta Havaş Mezarı; Erbil ve Musul arasında yer alan Veredek Köyü'ndeki Şah Hayyas Mezarı (El Azzavî;1949: 40-43, Zeynel;2004:52; Esat;2008:177); Diyale-Hanekin'de Baba Mahmut Mezarı, İmam Abbas Makamı ve yine Hanekin'e bağlı Kızlarbat nahiyesindeki İmam İsmail Mezarı Irak'ta Kakaiflerin en önemli ziyaret yerleri sayılır. Bunlarla birlikte Kakaifler arasında El Hac Ahmet Viranî Sultan'ın Mezarı ayrı bir öneme sahiptir. Dakuk, Tuzhurnatı, Tisin gibi yerleşim birimlerinde yaşayan Kakaifler arasında bu zata tapanlar da vardır. Bu zat, Hazret-i Ali'nin yatırının bulunduğu Necef'te bir Bektaşî tekkesinde yaşamıştır. Onun göğe yükselerek arslana dönüştüğüne inanılır. Necef'e girdikten sonra ona gösterilen saygı daha da artmıştır. Kakaifler onun mezarının önünde diz çöküp toprağını öper ve toprağı başlarına sürerler (El Azzavî, 1949: 42; Zeynel, 2004:52).

Kakaifler çeşitli dilek ve niyetler için adı geçen yatırlara gider, çaput bağlar, yatırın etrafında üç veya yedi defa tavaf eder, muratları gerçekleştiğinde kurban keserler. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki Kakaifler adı geçen yatır ve diğer din adamlarının mezarlarını çok kutsal sayarlar.

3. Irak Türkmen Kakaif Şairlerinden Hicrî Dede

Irak Türkmenleri arasında birçok şair, edebiyatçı, düşünür ve bilge kişi yetişmiştir. Bunlardan biri de 1877-1952 yılları arasında Kerkük'te yaşayan şair ve edebiyatçı Hicrî Dede'dir. Hicrî Dede bir Türkmen şairi ve edebiyatçısı olup Türkçe, Arapça ve Farsça ile yirmiden fazla eser vermesine rağmen hakkında Türkiye'de kapsamlı ve bilimsel bir araştırma yapılmamıştır. Biz bu araştırma yazımızda çeşitli yazılı kaynaklardan yararlanarak, Hicrî Dede'nin hayatı, eserleri hakkında bilgi verip şiirlerinden birkaç örnek aktaracağız.

3.1. Hicrî Dede'nin Hayatı

Asıl adı Mahmut olan Hicrî Dede, 1877'de Kerkük'te doğmuştur. Babasının adı Mola Ali, annesi ise Zeynep Hanım'dır. Dedesi büyük Türkmen şairi Dede Nazir'dir. Şiirlerinde *Hicrî* mahlasını kullanmakla ailesinin lakabı da *Dede* olduğundan adı *Hicrî Dede* şeklinde anılmıştır (Yakupoğlu, 1976:104; Hicrî Dede, 2003:7).

Hicrî Dede, ilköğrenimi Kerkük'te bulunan Hacı Mustafa Medresesi'nde Avduçlu Mola Mehmet Efendi yanında görmüş daha sonra vaiz Mola Rıza Efendi'nin talebesi olarak çalışmıştır. Daha sonraki öğrenimini Kerkük'ün tanınmış bilgelerinden Ali Hikmet Efendi'nin dershanesinde görmüştür. Bu sıralarda şiir yazma yeteneğine sahip olduğunu hisseden Hicrî Dede, bu yeteneğini geliştirmiş ve şiir yazmaya başlamıştır (Abdulcebbar, 1981:11).

Medrese tahsilini bitirdikten sonra Birinci Dünya Savaşı başlamadan birkaç yıl önce yani 1915 ile 1918 yılları arasında Kerkük'te Sultaniye Mektebi'nde Türk ve Fars edebiyatı öğretmeni olarak öğretmenlik hayatına başlamıştır. Üç yıl sonra mektebin kapatılmasıyla görevine son verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yine Kerkük'te bulunan Kale Mektebi'nde atanmıştır. Bu görevine 1 Nisan 1925'e kadar devam etmiş, daha sonra ayrılmış ve Kerkük Belediyesi idaresinde çalışmaya başlamıştır. 1 Haziran 1928'de Kerkük Gazetesi'nin başyazarlığına getirilmiştir (Abdulcebbar, 1981:12; Hicrî Dede, 2003:7).

Hicrî Dede, Irak Türkmen edebiyatının yirminci yüzyılda yetiştirdiği şairlerin en büyüğü sayılır. Geniş edebiyat kültürü, köklü eğilimi ve üstün edebî sanat yeteneği ile, çağdaşları arasında sivrilerek, büyük bir kimlik kazanmıştır. Yaşadığı toprakların kültür, edebiyat, tarih, sanat ve folklor birikimlerinin tamamına vakıf olduğunu, şiirlerinden anlamak mümkündür. Edebî kişiliğine ve şiirlerine üstünlük kazandıran özellik ise yaşadığı çevrenin kültürel verileri ile içice yaşamış olmasındandır (Saatçi, 1997: 394).

Maddi zorluklar ve sıkıntılardan ötürü Hicrî Dede'nin gazetede çalışması uzun sürmemiştir. Şair bir süre Kerkük Belediyesi'nin buğday pazarında çalışmaya mecbur kalmıştır. Kaleme aldığı binlerce şiirin arpa tanesinden de ucuz sayılması ve bu şiirlere değer verilmemesi şairi derinden etkilemiştir. Hicrî Dede, bu durumdan duyduğu üzüntüyü bir şiirinde şöyle anlatır:

*Nice bin şiiri dedim, etmedi bir hebbe şe'ir⁷
Ahırî mültezim keyl şe'ir oldum ben* (Sait, 1981:44).

Hicrî Dede hayatının son yıllarında kendisine ayrılan az miktarda emeklilik maaşıyla geçinmeye mecbur kalmıştır. 11 Aralık 1953'te Allah'ın rahmetine kavuşmuş ve arkasında onu ölümsüzleştiren birçok değerli eser bırakmıştır (Sait, 1981:44).

Hicrî Dede, Hallac-ı Mansur, Nesimî, Hurufî, Hacı Bektaş Veli gibi büyük mutasavvıflardan çok etkilenmiştir. Bu etki yazdığı eserlerinde açık bir şekilde görülebilir (El Azzavî, 1962:32).

Hicrî Dede Kakaî grubuna mensup olup ileri gelenlerinden sayılırdı. Irak'ın birkaç şehrinde bulunan Kakaîler tarafından sevilen sayılan bir şahsiyetti (El Azzavî, 1962:9).

Aşağıda aktarılan “Ben” başlıklı şiirde Hicrî Dede Bektaşî olduğunu ifade etmektedir.

*Gerçi pââmâlüm bugün suhuf-i edeb nakkaşiyım
Cevherim takdir eder ehl-i mücevher taşiyım
Merd odur a'dâsına⁸ firsatta eder iltifat
Ben ol âli-i himmetin dergâhının ferraşiyım
Deyr ü meşcid sübhâ ve zünnarı tefrik eylemem
Bence hiç bigâne yok her milletin yoldaşiyım
Görmüşüm 'aks-i kadehte tal'at-i cenâneyi
Bezmi vahdetiden kemer-pest olmuşum **Bektaşiyım**
Gâh duman ağzımda gâh ter damağım cam ile
Gâhî haşşaş zamanın gâh olur ayyaşiyım
Mah-ı haslet Hicrî'yim şems-i hakikat talibi
Sanma vakt-i zulmetten pervaz eden hüffaşiyım*

Yukarıdaki şiirde Hicrî Dede bir Bektaşî olduğunu söylese de aslında o tam anlamıyla bir Bektaşî değildir. Bilindiği gibi Irak'ta yaşayan Şîiler ve Türkiye'de yaşayan Alevi-Bektaşîler arasında inanç açısından birçok ortaklık vardır. Bu ortak inançların en önemlisi Şîî ve Alevilerce Hz. Ali ve Ehli Beyt'e (on iki imam) karşı büyük saygı ve sevgi duyulmasıdır. Bununla birlikte Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Hallac-ı Mansur, Nesimî, Şah İsmail Hatayî, Abdal Musa Şîî kesiminde olduğu gibi Alevilerce de sevilen sayılan şahsiyetlerdir. Yukarıda da görüldüğü gibi Kakaîlerin inanç sisteminde Şîî ve Alevilere yakın noktalar mevcuttur. Dolayısıyla Hicrî Dede, Hacı Bektaş Veli'ye duyduğu sevgi ve saygıyı dile getirmek üzere şiirinde ben Bektaşiyim demekten çekinmediği söylenebilir. Bu yüzden Hicrî Dede tam anlamıyla bir Bektaşî şairi değil, o bir Türkmen olup Kakaî grubuna mensuptur. Nitekim günümüzde Irak'ta bulunan Bektaşî tekkelerinde de Hacı Bektaş Veli esas olmakla Şîî ve Caferî öğeler görülmektedir (Bayatlı, 2008:137-155).

3.2. Hicrî Dede'nin Eserleri

1. Yedigâr-i Hicrî, (Hicrî 1324) Türkçe ve Farsça manzumelerden oluşmaktadır.
2. Terkib-i Bend, (Türkçe)
3. Güldeste-i Hazaliyye, (Farsça)
4. Ruba'ıyyatı İrşadat-ı Kâinat (Farsça)

⁷ Arpa

⁸ Düşmanlarına

5. Tuhaffe-yi Süleymani (1935), (Farsça)
6. Türkçe Divanı
7. Farsça Divanı
8. Kürtçe Şiirler Mecmuası
9. Dilkşa (Farsça)
10. Siyahet Neyneva ve Musul (Farsça)
11. Meşhudat Zora (Türkçe)
12. Bend-i Hükema (Türkçe)
13. Hadim-i İnsaniyet (Türkçe)
14. Fen Tıbbi (Türkçe)
15. Zorlu Millet (Türkçe)
16. Gülistan-i Sadi (Tercüme) (Türkçe)
17. Canlı Sözler (Türkçe)
18. Kumar ve 'İşret (Türkçe)
19. İntibah-ı Âlem (Türkçe)
20. Hubname (Leyla ve Mecnun tarzında yazılmıştır. Şair gördüğü rüyada Fuzuli ile görüşmesini belirtmekte, aralarında geçen muhavereyi güzel bir dille aktarmaktadır)
21. Kerkük Tarihi
22. Riyazü'l-Şuara (Kerkük, Erbil ve Kifri'de yaşayan şairlerin özgeçmişleri ve şiirlerinden örnekleri içeren bir antolojik eserdir.) (Terzibaşı,1981:12-14).

3.3. Hicrî Dede'nin Şiirlerinden Bazı Örnekler

Negame-yi Aşk

*Saki suna dubara ne derlese desinler
 Bak dide-yi humara ne derlese desinler
 Yalvar yürü var yara odur yara sağlatan
 Koy bağrında yara ne derlese desinler
 Çünkü beşerin dur kemalinde zeval var
 Yüz tut ulu gaffara ne derlese desinler
 Kim kalbini saf etse ona hastır insaf
 Merat celadara ne derlese desinler
 Nakes⁹ verecek elmayı alma başa kalkar
 Var asıl keremkara ne derlese desinler
 Rakset güzelim seb'ayı seyareyi oynat
 Çal bizim de çarpara ne derlese desinler
 Mansur'dan al rast ile Bağdad'ı makamın
 Hak söyle çekil dara ne derlese desinler
 Ol kâfir yekrenk durenk olma Müslüman
 Uy sade güzel yara ne derlese desinler
 Gel ek evvela mahsulü gel elhan ede bülbül
 Sen hari berrak havara ne derlese desinler
 Hacı kuru divara yüzün sürmeğe varsın
 Sen tap gel ruhsara ne derlese desinler
 Ol sacid-i vecih-i Hasan'dır eyle mescid
 Bir cilve bu nazara ne derlese desinler
 Vaizde Buharî bize var aşk-ı Buharî
 Pervane tapar nara ne derlese desinler
 Ferda günü helvayı deva beklie sonu*

*Bul şimdi bana çare ne derlerse desinler
 Tek razı ola hazret-i mevlası kulundan
 Koy halk aç a şerare ne derlerse desinler
 Benzini sakın acı cansıza akıtma
 Sulh aç bütün aktara ne derlerse desinler
 Ey nene vatan tıflını¹⁰ ninni ile okşa
 Hoş direne gehvara¹¹ ne derlerse desinler
 Erbabı bilir kıymetini cevher tab'ın
 Göster derk-i ahyara ne derlerse desinler
 Zem ile mükedder değilim methe sevinmem
 Sağ olsun o mehpara¹² ne derlerse desinler
 Canana can sarf ediyor olsa da rüsva
 Merdan fedakara ne derlerse desinler (Hicrî Dede, 2003: 42-43)*

Dedeler Sazı

*Bu gece uykudan kalkıp uyandım
 Var içkisinden içerken kandım
 Dürüldüm sonu sanmayın bulandım
 Öz ağam suçumdan geçti inandım*

*Ulu çalaba tanıklık verdim
 İnanlı gönliümden isteğe ayırdım
 Her nere kadar baktım öz sevdiğimi gördüm
 Birlik daldasına varla dayandım*

*Anadan doğarken ben ozan oldum
 Erenler yaprağından söz yazan oldum
 Sanmayın yolumdan yan ezan oldum
 Tumdum bu denizden ancu kazandım*

*Ben onu sevmişim ben var yüzünde
 Açın ışıkları ala gözünde
 Göğün buyurdıkları tatlı sözünde
 Varlığın bolunca çok yer dolandım*

*Ulusun ulusu erler başkanı
 Yetiş ikdarım gözden yaş kanı
 Sen dedin yararım yarlığın kanı
 Ayırlık ödende gül olup yandım (Dede, 2003: 49-50)*

Bir Gazel

*Olsa mazhar-i emrin teşvikine her bir edip
 Parlatır nazmın gülistanında misal andelip
 Geldi İbrahim Muhammet'ten vücuda nesilde
 Hem Muhammet cedit İbrahim cemil ve hem necip
 Manevi buldu tasarruf Ahmet Muhtar'da*

¹⁰ Çocuğunu

¹¹ Çocuk beşiği

¹² Ay parçası, güzel sevgili

Şafi-i ümmet deva-yi cürüme manund tabip
 Kalbime Sultan Ali'dir nur imanım Hüseyin
 İşte mahbubun budur varsın cihan olsun rakip
 Sen niyaz et bade-yi tevhid içerken ey dede
 Kalp halisle dua etsin olur halik mucip
 Muntazırdır rahmet-i rahmani Mahmut El hasal
 Biltab' erbab isti'dada var feth-i karib
 Şah Merdan Ali'nin aşkına saki medet
 Eyle irva teşneyi dur eylesin ruh-i Zeynep
 Ta şehit olmazsam el çekmem şarab-ı aşktan
 Hak bana eylerse lakin vasl-ı cananı nasip
 Zahimdar¹³ etmişse eyler bir teveccihden ilaç
 Âşık dil hastaya hoştur tabip olsun habip (Dede, 2003: 70-71.)

Dede Sözü

Hoştur çiçek sedfsı fakat canlı olmalı
 Nergis bakışlı lale sıfat kanlı olmalı
 Ben aşığım o al yanağa (benle parlasın
 Kıymetli süslü cazibeli anlı olmalı
 O şansında şanlasın sırma saçların
 Hem dansı hem de şansı güzel şanlı olmalı
 Biryani ederse aşığı biryani koy eylesin
 Bir yüzlü bir taneli bir yanlı olmalı
 Bavs¹⁴ eylerim ayağımı bir böyle meclisin
 Saki hür şarabı da hür sanlı olmalı
 Şiirin vücut hikmeti doğmuş şuurdan
 Özlü av¹⁵ nurlu faydalı canlı olmalı (Dede, 2003:72)

Dedeler Hutbesi

Âdem olan hep âdeme fikir necat eder
 Her zehri iltifat ile kand-ı nebat eder
 İnsan odur bütün beşere hayr-ı huva ola
 İnsanlığın yolunda feda-yı hayat eder
 Millet için düşerse de bin dert ve mihnete
 Bıkmaz işinde ehl-i hamiyet sebat eder
 Şahıs haris tefrikadan müstefid olur
 Kurt en dumanlı günde sefa-yı hayat eder
 Hep hallolur umûr-i beşer ittifak ile
 Kavme nifak darbeleri müşkülât eder
 Halkın necibi merd asıllı o kimsedir
 Galip olunca düşmanına iltifat eder
 Ashab-ı hüsn-i niyette Allah'tır delil
 Zanneyleme hulûk-i beşer seyaat¹⁶ eder (Dede, 2003:46)

13 Yaralı
 14 Öpmek
 15 Veya
 16 Kötülük

Hicrî Dede Hoyrat ve Manilerinde Örnekler¹⁷

Sene¹⁸ dağlar
Qar yağar sene dağlar
Elimde arzuhalim var
Qoynumda senet ağlar
Tutaydım dost elini
Çıxaydım sene dağlar

Deryaya dalan bilir
Dalmayan yalan bilir
Bir cevherin qadrını
Can verip alan bilir

Beyana derdim
Sığmaz beyana derdim
Bir dert bilen olaydı
Derdim beyan ederdim

Bala vay
Bal yemedim bala vay
Çöp yığdım yuva qurdum
Uçurtmadım bala vay (Dede, 2003:191-192)

Üç qardaştığ bir ana
Yığılmıştığ bir xana
Feleg¹⁹ bir tepme²⁰ vurdu
Attı bizi bir yana

Xoş çağır xoyrat oxu
Rast oxu bayat oxu
Yol qorxu yayan qoşma
Asıl at min,²¹ at oxu

Kâtibim yaxşı yazar
Kötüler yoldan azar
Qorxma aqqıl²² düşmandan
Ahmaq dost qabrin qazar
Seherde bax oyağa²³
Yanın sönen oyağa
Haq saxlasın başları
İş düşmesin ayağa (Abdulcebbar, 1981:94)

Hicrî Dede'nin şiir ve hoyratlarında, aşk, hakikat, vatan sevgisi, gurbet, yoksulluk, sadakat, yaşam, direnmek, Ehl-i Beyt sevgisi vb. konular ustaca işlenmiştir. Bununla birlikte Hicrî Dede Filistin, Filistin

¹⁷ Hoyrat metinlerinde Arapça (ح) harfi için (x), (ق) harfi için (q) kullanılmıştır

¹⁸ Sana

¹⁹ Felek

²⁰ Tekme

²¹ Bin

²² Akıllı

²³ Uyanan

direnışçileri, Filistin şehitleri ve Filistin mücadelesi ile ilgili birçok şiir kaleme almıştır (Abdulcebbar, 1981:113-121).

SONUÇ

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere Kakaîlerin inançlarında, Türk, Fars ve Arapların etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Saha çalışmasında edindiğimiz bilgiye göre Kakaîlerin bir kısmı Kürt olduğunu kabul ederken bir kısmı Türkmen olduğunu belirtmektedir. Derleme yaptığımız altı kaynak kişiden üçü Türkmen olduğunu diğer üçü ise Kürt olduklarını söyledi. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi Kakaîler inançları hakkında Kakaî olmayanlara detaylı bilgi vermemektedir. Verdikleri bilgiler ise oldukça yüzeyseldir. Dolayısıyla bu yüzeysel bilgilerden de Kakaîlerin inançları hakkında belirgin bir ipucu yakalamak çok zor bir iştir.

Kakaîlerin inanç esasları hakkında sağlam bir sonuca varmak için onlardan bilgi almak ve bu bilgileri objektif bir yaklaşımla değerlendirmek gerekir. Aksi takdirde ortaya atılan görüşler Kakaîlerin verdiği yüzeysel, asılsız ve güvenli olmayan kaynaklardan alınan bilgilerden yola çıkarak değerlendiren ve irdelenen bilgilerden sayılır. Bu yüzden de biz bu çalışmayı hazırlarken sadece yazılı kaynaklara itimat etmedik sözlü kaynakları da önemsedik.

Kakaîler için Alevî, Bektaşî, Ali İlahî veya Şîi demek doğru bir tavır olmaz. Bu gruplar arasında namaz kılmamak, oruç tutmamak, camiye gitmemek, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e karşı aşırı sevgi ve saygı duymak gibi benzer ve ortak inançlar/pratikler bulunsa da bunlar farklı tarikatlardır. Bununla birlikte Kakaî seyitleri arasında ateşte gezmek, cam yemek, şişlemek ve transa geçmek gibi pratikler Şamanizm'e bağlı pratiklerden sayılabilir.

KAYNAKÇA

- BAYATLI, Necdet Yaşar (2008). "Kerkük-Dakük'ta Bir Bektaşî Tekkesi: Dede Cafer Tekkesi ve Ritüelleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Güz, S.47, s.137-155.
- ABDULCEBBAR, Aydın Abdulkadir (Aydın Kerkük) (1981). *Hicrî Dede: Seçilmiş Şiirleri ve Hakkındaki Yazılar*, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı, Türkmen Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- EL AZZAVÎ, Abbas (1949). *El Kakaiyye Fi El Tarih*, Bağdat.
- EL AZZAVÎ, Abbas (1962). "El Kakaiyye Fi El Tarih Kitabından Çeviri", *Kardaşlık Dergisi*, Y.2, S.9, s.32.
- EL HASANÎ, Abdurrazzak (1953). *El-Yezidiyun Fi Hadırahum ve Madihim*, Bağdat.
- ERÖZ, Mehmet (1992). *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnanç) ve Alevilik Bektaşilik*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- ESAT, İsra (2008). "El Kakaiyye, Akide Aleviyye Sufiyye İrakıyye", *Mevsuat Kerkuk Kalb El İrak*, (Ed. Selim Matar), Beyrut: Dar ül Kelime El Hurra Yayınları, s.175-178.
- HİCRÎ DEDE, Faik (2003). *Canlı Sözcükler-Şair Hicrî Dede*, Kerkük: Abdulvehap Avçı Basımevi.
- KALAFAT, Yaşar (2007). *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları II*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- KÜÇÜK, Abdurrahman-KÜÇÜK, Mehmet Alparslan (2009). *Türkistan'dan Türkiye'ye Alevilik-Bektaşilik (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım)*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2007). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi İnanç Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SAATÇİ, Suphi (1997). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Azerbaycan ve Kerkük Türk Edebiyatı*, C.6, Ankara: KB. Yayınları.
- SAİT, Sinan (1981). "Kerkük Şairlerinden", *Aydın Abdulkadir Abdulcebbar, (Aydın Kerkük), Hicrî Dede: Seçilmiş Şiirleri ve Hakkındaki Yazılar*, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı, Türkmen Kültür Müdürlüğü Yayınları, s.43-50.
- TERZİBAŞI, Ata (1981). "Hicrî Dede", *Aydın Abdulkadir Abdulcebbar, (Aydın Kerkük), Hicrî Dede: Seçilmiş Şiirleri ve Hakkındaki Yazılar*, Bağdat: Irak Kültür Bakanlığı, Türkmen Kültür Müdürlüğü Yayınları, s.10-14.
- YAKUPOĞLU, Enver (1976). *Irak Türkleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- YAMAN, Ali (2007). *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*, İstanbul: Nokta Kitap Yayınları.
- ZEYNEL, ALİ (2004). *Kakaiyye Hareketi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaynak Kişiler

Felah Hüseyin: 1976 Hanekin doğumlu Kakaî

Eyat Ali: 1975 Hanekin doğumlu Kakaî

Emir İbrahim Haydar: 1973, Hanekin doğumlu Kakaî

Hayriye Şah Murat: 1944 Hanekin doğumlu Kakaî

Halit Murat Ali: 1963 Hanekin doğumlu Kakaî

Adnan Hurşit: 1971: Hanekin doğumlu (babası Müslüman, annesi Kakaî)